

Güç Dengesi Kuramı Ekseninde Türkiye'nin S-400 Hava Savunma Sistemi Temin Süreci

Supplying Process of Turkey's S-400 Air Defense System on The Axis of The Balance of Power Theory

ÖZET

Çalışmada uluslararası ilişkilerde, bir ulusun veya uluslar grubunun gücünü karşı tarafın gücüne karşı dengeleyerek kendisini başka bir ulusa veya uluslar grubuna karşı koruyan bir duruş ve politika olan güç dengesi yaklaşımıyla Türkiye'nin silah sistemleri açısından envanterinde olmayan uzun ve orta menzile sahip bir hava savunma füze sisteminin temin süreci değerlendirilmiştir. Uluslararası politika hakkında birçok önerme arasında en fazla çalışma yapılan konuların başında güç dengesi kuramı gelir ve bu çalışmada kuram, genel bir anlatımla, kavramsal açıdan kısaca açıklanmıştır. Çalışmanın devamında Türkiye'nin hava savunma sistemi ihtiyacının varlığı, önemi ve bu ihtiyacın gündeme geliş şekli ile bu ihtiyacın kamuoyuna duyurulması konuları ifade edilmiştir. Türkiye tarafından icra edilen hava savunma füze ihalesinde Çin'in FD-2000, Fransa-İtalya ortaklığı Samp-T, Rusya'nın S-300 ve ABD'nin Patriot füze sistemleri irdelenmiş, hava savunma füze sistemi alternatiflerinin temini ile ilgili Türkiye tarafından yapılan girişimler ve süreçler her sistem için ayrı ayrı belirtilmiş, güç dengesi kuramı çerçevesinde değerlendirmesi yapılmış ve Rusya menşeli S-400 Hava Savunma Füze Sistemi temini ile ilgili yürütülen süreç kuram ekseninde incelenmiştir. Hava savunma füze sistemi temininde Türkiye, tüm alternatiflere zaman ayırmış ve ilgi göstermiş, ulusal menfaatleri çerçevesinde tanımladığı şartlar ile alım sürecini gerçekleştirmiştir. Süreç çerçevesinde belli oranda zaman kaybı yaşadığı gibi ABD'den temin aşaması yaklaşan aynı zamanda üretim ortağı olunan F-35 savaş uçağının sağladığı menfaatlerden vazgeçme pahasına bu sürecin yürütüldüğü gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Güç dengesi, S-400, Hava Savunma.

ABSTRACT

In the study, procurement process of a long and medium-range air defense missile system that is not in Turkey's inventory in terms of weapon systems was evaluated with the balance of power approach, which is a stance and policy that protects itself against another nation or group of nations by balancing the power of a nation or group of nations against the power of the other side in international relations. Among the many propositions about international politics, the balance of power theory is one of the most studied subjects, and in this study, it is conceptually and briefly explained in a general way. In the continuation of the study, the importance of Turkey's need for an air defense system, the way this need came to the agenda and the announcement of this need to the public were expressed. In the Air Defense Missile tender executed by Turkey, China's FD-2000, France-Italy partnership Samp-T, Russia's S-300 and USA's Patriot missile systems were examined, and attempts made by Turkey regarding the supply of air defense missile system alternatives and processes were evaluated within the framework of the balance of power theory, which was specified separately for each system, and the process carried out regarding the supply of the Russian-origin S-400 Air Defense Missile System was examined in the axis of theory. In the procurement of air defense missile systems, Turkey has spared time and shown interest in all alternatives and has carried out the procurement process with the conditions it has defined within the framework of its national interests. While it has lost a certain amount of time within the framework of the process, it has been observed that this process is carried out at the expense of Turkey giving up the benefits provided by the F-35 fighter jet, which is approaching the procurement phase from the USA though Turkey was a production partner.

Keywords: Turkey, Balance of Power, S-400, Air Defense

GİRİŞ

Türkiye'nin çevresine bakıldığında başta Rusya olmak üzere Yunanistan, Suriye, Irak (füze sistemleri aktif değildir), Mısır, Libya, Ermenistan, Azerbaycan, Ukrayna, Suudi Arabistan, İsrail ülkelerinin envanterlerinde bulunan değişik çap, ebatlar ve menzile sahip balistik ve seyir füzelerini görmek mümkündür. Ayrıca bu füzelere çeşitli miktar ve şekillerde nükleer başlık da dahil olmak üzere harp başlığı yerleştirmek mümkündür. Yine çevre ülkelerde Füze Savunma Sistemleri incelendiğinde ise Yunanistan (Patriot/S-300), Almanya (1990 öncesi Doğu Almanya'da Rus doktrini hakimdi), Azerbaycan, İran, İsrail, İtalya, Katar, Rusya, Suudi

İsmet Kürşat Karademir¹

How to Cite This Article

Karademir, İ. K. (2023). "Güç Dengesi Kuramı Ekseninde Türkiye'nin S-400 Hava Savunma Sistemi Temin Süreci", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(68): 2792-2798.
DOI:
<http://dx.doi.org/10.29228/smryj.67966>

Arrival: 27 November 2022
Published: 28 February 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doktora Öğrencisi., Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimleri ve Kamu Yönetimi, Bursa, Türkiye

Arabistan, Suriye (S-300) ve dünya genelinde birçok ülkede hava savunma füze sistemleri bulunmaktadır (CSIS 2021 Haziran 6, Missile Defense Project, "S300," Missile Threat, Center for Strategic and International Studies). Her ne kadar bu ülkelerdeki füze sistemleri gerek balistik füze sistemi gerekse savunma sistemi olarak füze sistemlerinde orta menzile ve irtifaya sahip füzeler olsalar da bu durum Türkiye için genel bir tehdit gerçeğini ve Türkiye'nin ortalama füze sistemlerine sahip olduğunu, yüksek irtifa ve menzile sahip bir füze sisteminin olmadığı gerçeğini değiştirmemektedir. NATO bünyesinde dahi 2001 yılında Balistik Füze Savunması Saha çalışması yapılmış ve 2002'de Prag, 2004'te İstanbul, 2008'de Bükreş zirvelerinde bu ihtiyaç ortaya konmuştur (NATO 2021 Haziran 7, Ballistic Missile Defence).

Türkiye'de kullanılan hava savunma sistemleri öncelikle alçak ve orta irtifa ve ayrıca kısa ve orta menzilli idi. 2012 yılının ikinci yarısında Ekim ayında, Suriye bombalarının Türkiye'nin Akçakale ilçesine isabet etmesi üzerine beş sivilin ölmesinin ardından, gerginlikler oluştu ve Türkiye, hava savunma kapasitesini artırmak için NATO'dan destek istemeye yöneldi. 4 Aralık'ta NATO dışişleri bakanları, Türkiye nüfusu ve topraklarının korunmasına yardımcı olmak ve İttifak sınırı boyunca krizin tırmanmasını engellemek için Patriot füzelerini konuşlandırmayı kabul etti. Almanya, Hollanda ve ABD; Kahramanmaraş, Adana ve Gaziantep'te konuşlandırılmak üzere her şehir için ikişer adet Patriot füze bataryası göndermeyi kabul etti. Bu konuşlandırma yalnızca savunma amaçlı olacak ve uçuşa yasak bölgeyi veya herhangi bir saldırı operasyonunu desteklemeyecekti (NATO 2013 Ocak 31, Secretary General's Annual Report 2012).

Bu durumun Türkiye açısından politik amaçlarından birinin de diğer NATO ülkelerinin Suriye'de yaşanan olaylara Türkiye'nin tehdit algısı çerçevesinde savunmaya entegrasyonu olarak değerlendirilebilir. Ancak bu vesile ile Türkiye'de bulunmayan bu sistem hava savunması ihtiyacı olarak ortaya koyulmuş oldu. Türkiye'de Gaziantep, Kahramanmaraş ve Adana'ya konuşlandırılan altı Patriot füze bataryasının sonuncusunun, 15 Şubat 2013 Cuma günü NATO komuta ve kontrolünde faaliyete geçtiği duyuruldu (NATO 2013 Şubat 13, All NATO Patriot Batteries in Turkey Operational). Ancak 2015 yılının sonuna gelindiğinde 3 ülkenin de Patriot Bataryaları ile ilgili görev süresi dolmuştu. Bu kapsamda Hollanda'nın NATO görevi çerçevesinde getirmiş olduğu bataryaların yerini İspanyol Patriot bataryası aldı ve diğer ülkelerin bataryaları Türkiye'yi terk etti. İncirlik'e konuşlanmış İspanyol bataryasının 2019 yılında biten görev süresi de 2020 yılı sonuna kadar uzatıldı (Ersöz, 2020). Bu şekli ile hava savunma sisteminin eksikliği 2015 yılı sonrasında da ilk görevlendirilen birlikler gitmiş olsa da gündemde kalmaya devam etti.

GÜÇ DENGESİ KURAMINA BAKIŞ

Güç dengesi Uluslararası İlişkilerde, bir ulusun cesaretini kırmaya veya bir ulusun kendi iradesini diğerinin çıkarlarına empoze etmesine veya bunlara müdahale etmesine engel olma yeterliliğidir. Bir devletin gücü üzerindeki en etkili kontrolün diğer devletlerin gücü olduğunu iddia eden uluslararası ilişkiler teorisi ve politikasıdır. Uluslararası ilişkilerde devlet terimi, hükümeti ve nüfusu olan bir ülkeyi ifade eder. Güç dengesi terimi ise, rakip devletlerin veya ittifakın güç yeteneklerinin dağılımını ifade eder. Güç dengesi teorisi, bir devlet veya ittifak gücünü artırdığında veya onu daha agresif uyguladığında; tehdit altındaki devletler, genellikle karşı dengeleyici bir koalisyon oluşturarak, karşılık olarak kendi güçlerini artıracaklardır (Demirel, 2019:577). Bu kapsamda Güç Dengesi teoride merkezi bir kavram olarak ortaya çıkar ve uluslararası politika hakkında birçok önerme arasında en fazla çalışma yapılan konuların başında gelir.

Güç Dengesi kuramı 21. Yüzyılın güvenlik anlayışına katkı sağlayan bir yaklaşımdır. Esasen bu yaklaşım ağırlığını 17. Yüzyıldan sonra hissettirmeye başlamıştır. Avrupa devletlerinin mücadeleleri, özellikle İngiltere'nin denizlerdeki hakimiyeti, Napolyon'un çabaları derken ülkelerin askeri strateji, güç ve bölgesel hakimiyetine dayalı çabaları bu yaklaşımın oluşmasını sağladı. Devletlerin ittifak oluşturmak için çabaları ve diğer bir devletin kendinden daha güçlü ve etkili olmaması için harcanan çabaları klasik güç dengesi yaklaşımını ortaya koyar. Bu yaklaşımın en önemli temsilcilerinden biri Hans Morgenthau'dur. Ona göre bütün devletler güç peşinden koşar. Ülkeler sisteminin güç dağılımında, gücü elinde tutan mevcut durumun değişmesini istemeyen devlete karşı, emperyalist/yayılmacı devletin onun gücünden veya etkinliğinden pay istemesi karşısında, statükocu devlet yayılmacı devleti dengeleme yoluna gider (Morgenthau, 1993:179).

Bu konuda oluşan bir diğer görüş Kenneth Waltz'ın görüşüdür. Kenneth Waltz Güç dengesini biraz daha farklı yorumlayarak güç peşinde koşmanın otomatik olarak güç peşinde koşanın kendi güvenliğini tehlikeye düşürdüğü, dolayısıyla güç peşinde koşarken kendi emniyetini ve güvenliğinin de alınması gerektiği, bunu sağlamanın temel yolunun da olası tehditleri engellemek olduğunu anlatmaktadır. (Waltz, 1979:102-128)

Farklı bir bakış ile güç dengesi kuramında bir revizyona giden Stephen Walt'a göre devletler güvenliklerini tehdit altında görürler ve tehdidin kaynağıyla ittifak yapabilirler ya da onu dengelerler (Walt, 1985:15-18).

Randall Schweller ise Güç dengesi kuramına çıkar dengesi bakış açısı ile hayvanlar alemindeki mücadeleleri örnek vererek değerlendirmiştir. Schweller devletleri aslan, kuzu, çakal ve kurt olarak kategorize etmiş, sistemin başında bulunan aslanın statüko yanlısı olacağını bundan dolayı da dengeleme yapacağını, diğer aktörlerinse çıkarını sağlamak için peşine takılma eğiliminde olduklarını ileri sürmüştür. Ona göre statükocular daha güçlüyse sistemde istikrar olacak, revizyonistler güçlüyse de sistem değişime uğrayacaktır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle nasıl aslan çakalları çekerse, güçlü bir revizyonist devlet ya da koalisyon fırsatçı revizyonist devlet güçlerini kendine çeker. Çakal esasında çöpçüdür ve çakalların hedefi sadece kar etmektir. Çakal için motivasyon aslanın kendisinden kaynaklanan güvenlik olabilir. Bazen revizyonist lider, karşıt statüko koalisyonundan daha güçlü olur. Bu gibi durumlarda, lider genç ortağın aktif yardımına ihtiyaç duymaz. Bunun yerine, güçlü bir statüko koalisyonunun oluşumunu önlemeye veya engellemeye çalışır. Engelleme hedef olduğunda, lider genellikle sınırlı hedefli devletlerin düşmanlığa katılmama taahhüdü karşılığında ganimetlerden pay almasına izin verebilir. Çakal gerçek bir avcı değil, daha önce ifade ettiğimiz gibi bir çöpçü olduğu için, bu tür bir ittifakta çakal, başkalarının saldırgan çabalarında özgürce dolaşıp menfaat elde etmeye çalışır (Schweller, 1994:93-94).

Güç dengesi kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmış olmasına rağmen sistem üzerinde algılanan hegemonya tehditleri sistemdeki diğer önde gelen devletler tarafından dengeleme davranışı yarattığı gerekçesiyle çok taraflı sistemlerde hegemonya oluşmaz (Levy 2004:37). Çağdaş uluslararası sistemin tek kutuplu yapısı, dengeleme teorisinin ortaya çıktığı çok kutuplu dünyadan temelde farklıdır. Taraflar gerek dost gerekse düşman olsunlar içlerinden biri diğerini tehdit ettiğinde veya birileri baskı altında kaldığında dengeyi tekrar düzeltmek için çalışacak ve ona göre tepki verecektir (Waltz, 2000).

Güç dengesine duyulan bu hayranlık, yalnızca çağdaş politika tartışmalarının merkezinde görünmekle kalmayıp, aynı zamanda uluslararası ilişkilerin akademik çalışmasına ilişkin temel bir soruyu da yanıtlamak için anlaşılabilir bir durum oluşturur. Devletlerin rekabetçi davranışlarının bir şeylere yol açıp açmadığı ve hangi koşullar altında yol açtığı incelenir ve bu konuda bir denge aranır.

Çağdaş uluslararası sistemde dengeleyici davranış veya yeni bir güç dengesi ortaya çıkması gerektiğine dair bir inanış mevcut beklentileri yönlendiren teorinin özü veya temel önermesidir. Güç dengesi teorisi bu şekliyle, anarşik sistemlerdeki birimlerin hayatta kalma ve güvenliklerini sağlama konusundaki uzun vadeli beklentilerini olasılıksal olarak en üst düzeye çıkarmakla ilgilendiklerini, kendi yeteneklerini geliştirerek tehlikeli güç yoğunlaşmalarını kontrol edeceklerini varsayar. Teori tarafların yeteneklerini ittifaklardaki diğer birimlerin yetenekleriyle bir araya getirmekle (dış dengeleme) ve/veya muhtemel hegemonun başarılı güç üretme uygulamalarını benimsemek ile ilgilenir. Geniş güç dengesi literatürünün dikkatli bir incelemesinde bu fikirlerin güç dengesi teorisinin birçok versiyonunun temel önermesini oluşturduğu sonucuna varılabilir (Levy, 2004:37).

Güç dengesi teorisyenleri, belirsizlik, kolektif eylem ve dengelemenin önündeki yerel düzeydeki engellerin içsel olarak üstesinden gelinebileceğini varsayar. Başka bir deyişle, anarşi altında devletlerin hayatta kalma güdüsü, bilinçli bir şekilde olsun ya da olmasın onları bu engelleri aşacak eylemlerde bulunmaya sevk eder. Bunun sonucunda ise sistem bir şekilde dengeye ulaşır. Ancak bilim adamlarının sosyal yaşam hakkında bildiklerinin çoğu bu varsayıma dayanmaktadır. Birçok sosyal ortamda, kolektif eylem sorunlarının üstesinden gelmenin yanı sıra artan getiri, yol bağımlılığı ve kolektif kimlik değişikliğinin önündeki engellerin üstesinden gelmek için bazı dış nedenler gereklidir. Dahası, daha eski bir uluslararası ilişkiler geleneği, hegemonyanın tamamen içsel süreçlerle engellenebileceği fikrine şüphe ile bakar ve dışsal denge nedenlerine vurgu yapar. Bunlardan biri sistemin genişlemesidir. Devletler genellikle agresif davranırlar çünkü genişlemenin rekabetçi ve belirsiz bir dünyada güvenliği sağlamanın en iyi yolu olduğunu algırlarlar. Küresel sistem hariç olmak üzere çok devletli sistemlerde bölgesel, mekânsal ve sayısal genişleme yoluyla yeniden dengeleme mümkün olabilir (Levy ve Thompson, 2010:34-36). Sistemin genişlemesi, sistemin dışından yeni birimler ortaya çıktığında gerçekleşir: ya yürüyüş alanlarında yeni bir devlet yaratılır veya daha önce sistemin dışında kalan aktörler etkileşime başlar. Olası bir hegemonun, yalnızca karşıt askeri güçleri yenmesi yetmez, aynı zamanda fethedilen bölgeyi, daha fazla genişleme kabiliyetine katkıda bulunacak şekilde yapılandırmalıdır. Fetih yoluyla genişlemenin dışında ekonomik genişleme de bir genişlemedir. Genişleyerek ve etkileşim içerisinde olunarak etkinliğin artırılması amaç olmaktadır. Genişleme bir süre sonra yavaşlar ve dengelenir (Gilpin, 1999:155). Farklı bir bakış açısı ile bakıldığında bir sistemin çoğunu fethedebilecek devletler bile onu yönetemeyebilir. Dolayısıyla hegemonyanın önündeki önemli bir engel kendisinin dışında değil de içinde de olabilir.

Özetlemek gerekirse, güç dengesi teorisi çerçevesinde, hegemonyanın çok durumlu sistem içindeki süreçlerinin iç dengeleme ve dış dengeleme yoluyla önlenebileceği öngörülür. Ancak burada da bir kısım engelleri değerlendirmek gerekir. Bunlardan ilki etkili dengeleyici ittifaklar kurma çabaları, toplu eylem

sorunları nedeniyle sıklıkla başarısızlığa uğrayabilir; ikincisi, devletler içindeki siyasi engeller, potansiyel hegemonlar tarafından güç üreten yenilikleri taklit etmede sıklıkla başarısızlıklara yol açabilirler; üçüncüsü, hangi gücün en büyük hegemonya tehdidini oluşturduğuna dair belirsizlik, denge çabalarını sık sık sekteye uğratıp engelleyebilir. Yine de sistemik hegemonun fethedilen bölgeleri dahil etme ve etkili bir şekilde yönetme yeteneğini geliştirdiğinde önermelerin imkanlar dahilinde ve olası olduğu görülür.

TÜRKİYE’NİN RUSYA’DAN S-400 HAVA SAVUNMA SİSTEMİ TEMİNİ VE SÜRECİN GÜÇ DENGESİ KURAMI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye’de uzun menzilli hava savunma füze sistemlerinin alım kararı 2006 yılının Savunma Sanayi İcra Komitesinin kararlarına dayanır. 2009 yılında dönemin Genelkurmay Başkanlığı İletişim Daire Başkanının yaptığı açıklamalar göz önüne alındığında Türk Silahlı Kuvvetleri’nde bir ihtiyacın tespiti ve tedarikinde öncelikle bir tehdit değerlendirmesi yapıldığını, buna dayalı olarak da harekât ihtiyacının belirlendiğini görmekteyiz. Sonrasında bu ihtiyaçların stratejik hedef planına ve tedarik planına konulduğu ve müteakibinde de kaynak durumuna göre öncelik verilerek tedarik yoluna gidildiği belirtilmektedir (Cumhuriyet Gazetesi 2009 Eylül 18, TSK’den Tezkere Talebi).

Türkiye’nin uzun menzilli hava savunma füze sistemi ihtiyacı 30 Haziran 2006 tarihinde Savunma Sanayii İcra Komitesi tarafından alınan kararla ilk olarak gündeme geldi. Savunma Sanayii Müsteşarlığı tarafından gerekli ön hazırlıklar yapılarak 9 Nisan 2009 tarihinde teklife çağrı dosyaları ile istek mektubu hazırlanarak dağıtıldı. Hava savunma füzelerinin ne miktarda alınacağı açık bir şekilde ifade edilmiş olup o dönemde Türkiye’nin 4 bataryaya ihtiyacı olduğu vurgulandı (Cumhuriyet Gazetesi 2009 Eylül 18, TSK’den Tezkere Talebi).

Başbakan başkanlığında Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanı, Savunma Sanayii Müsteşarı ve diğer yetkililerin katıldığı ve 26.09.2013 tarihinde gerçekleştirilen Savunma Sanayii İcra Komitesi toplantısı sonrası en önemli gündem maddesi olarak uzun menzilli hava ve füze savunma sistemi projesi ihalesine Çin’in FD-2000 füze sistemi, Rus S-300 (Atey-2500), Amerikan Patriot, İtalyan-Fransız Samp-T hava savunma füze sistemlerinin dahil olduğu ve Çin’in CPMIEC kuruluşunun kazandığı açıklandı. İhale Kapsamında en düşük teklif Çin’den gelirken teknoloji transferi ve üretimin Türkiye’de yapılması da kabul edilmişti. Ancak Başbakan Erdoğan tarafından yapılan açıklamaya göre Çin’in ihaleden çekilmesi durumunda diğer firmalarla görüşmenin yapılabileceği ifade edilerek açık bir kapı bırakıldı. İhale kapsamında Türkiye ile Çin arasında bir müzakere yürütülecek olup bu müzakere olumlu sonuçlandığında alım süreci başlayacaktı (Sabah Gazetesi 2013 Eylül 27, Uzun Menzilli Füze İhalesini Çin Kazandı).

Türkiye için iyi bir füze savunma sistemine sahip olmak önemliydi. Çevre ülkeler tehdit olarak algılanırken Türkiye’nin çevresinden uzakta olan ülkeler dahil mevcut füzelerin imkân ve kabiliyetleri düşünüldüğünde tehdit olarak görülebilir. Türkiye de diğer ülkelerle mukayese edildiğinde gücünü olabildiğince arttırma gayretinde olan bir ülkedir. Waltz’a göre güç peşinde koşarken kendi emniyetini ve güvenliğinin de alınması gerektiği, bunu sağlamanın temel yolunun da olası tehditleri engellemek olduğunu zaten görmekteyiz. Walt’a göre değerlendirdiğimizde ise Çin bu ihaleyi kazanmış olsa bile Türkiye hala olası hegemon ile ilişkisini sürdürebilmek amacıyla tehdidin kaynağıyla ittifak yapabilir durumunu ortaya koymuştur.

Türkiye Çin ile 2 yıl süresince çalışmış olmasına ve ihalenin iptal kararını önceden almış olmasına rağmen 15 Kasım 2015 tarihinde tam da G20 Antalya zirvesinin ilk günü bu kararı duyurması anlamlı oldu (Onuş, 2015). Bu o dönem için Türkiye’nin ABD’nin yanında bulunduğunu yada başka bir deyiş ile ittifak içindeki emperyal gücü incitmek istemediğini gösterir siyasi bir hareketti. Bu konuda Çin’in değerlendirmesi üretilecek olan hava savunma füze sistemlerinin NATO sistemlerine entegrasyon problemi ve başta ABD olmak üzere bir kısım NATO ülkelerinin baskısı sebebi ile ihaleyi iptal ettiği yönünde oldu.

Sonrasında Türkiye yüksek irtifa ve menzile sahip ve ayrıca balistik füze tehdidine yönelik olarak arayışına devam etti. Çin’den sonra en uygun teklif İtalyan-Fransız ortak Firması olan EUROSAM’dan gelmişti ve teknoloji paylaşımı konusunda çok da gönüllü değillerdi. Ancak ilerleyen dönemlerde EUROSAM ile ilişkilerde bazı gelişmeler oldu ki, bu yönde bir kısım adımlar atılarak 14 Temmuz 2017’de Ankara, Samp-T sistemine (yeni nesil karadan havaya füze sistemi) dayalı ulusal savunma sistemini geliştirmek için Fransız-İtalyan konsorsiyumu ile bir ilk anlaşma imzalandı. 2018’in ocak ayında ise Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Fransız Cumhurbaşkanı ile görüştüğü Paris ziyareti sırasında, Türkiye EUROSAM konsorsiyumu ile 18 aylık bir çalışma için anlaşma imzalandı. Bu anlaşmadan amaç: uzun menzilli bir anti-balistik füze sisteminin ortak üretimidir. Önerilen sistem, İtalya’nın Ankara Büyükelçisi Luigi Mattiolo’nun tanımına göre tamamen NATO ile çalışabilen Samp-T’nin gelişmiş bir versiyonu olacaktı. 2018 yılında dönemin İtalya büyükelçisi Mattiolo bu projedeki iş birliği çerçevesinde Türkiye’ye teknoloji transferini destekleyeceklerini açıkladı ve Mattiolo bu hususu “Bu sektörün ana İtalyan sanayileri, Türk şirketleri Roketsan ve Aselsan ile bu projeye tamamen dahil olacak” şeklinde ifade etti (Rossi, 2020). Ancak 9 Ekim

2019'da Fransız parlamentosu Türkiye'nin Suriye'de başlattığı "Barış Pınarı Harekâtını" kınadı ve 2020 yılına gelindiğinde Savunma Sanayii Başkanı İsmail Demir yaptığı açıklamada, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde yaptığı Barış Pınarı Harekâtının ardından Fransa'nın EUROSAM-Türkiye ortak hava savunma füze sistemindeki ilerlemeyi engellediğini söyledi (Lopez, 2019). Schweller'a göre değerlendirdiğimizde İtalya ekonomik açıdan fırsatçı bir yaklaşım ortaya koyarken, Fransa statükocu bir yaklaşım izlemiştir. Türkiye ise revizyonist bir yaklaşımla hareket ederek dengeyi kendi lehine değiştirme gayretinde olmuştur. Bu alternatif de sonuçsuz kalınca Türkiye yakın zamanda emperyal etkisi fazla olan ve NATO ittifakı için hala tehdit olarak kabul edilen bir güç ile süreci yürütme kararı almıştı. Türk ve Rus yetkililer tarafından Rusya ile S-400 Hava Savunma Füze Sistemi alımına yönelik 22 Aralık 2017 tarihinde bir anlaşma yapıldığı açıklandı. Açıklamada görüşmelere bir yıl önce başlandığı ifade edildi (Gümrükcü ve Toksabay, 2020). Rusya ile yapılan anlaşma Fransa-İtalyan ortaklığı ile yapılan anlaşmadan kısa bir süre sonra yapılmış gözükmektedir. Ancak kamuoyuna yansıyan somut bir süreç olmamıştır.

Anlaşılabileceği üzere Türkiye'nin ihtiyacı olduğu yüksek irtifa ve menzile sahip hava savunma füze sistemlerinin tedarikine yönelik tüm alternatiflerin üzerinde durulduğu görülmektedir. Bunlar Çin'in FD-2000 füze sistemi, sonrasında Fransa-İtalya Ortaklığı EUROSAM'ın Samp-T hava savunma füze sistemleri ve içerisinde özellikle Çin ile gerçekleştirmeye çalışılan girişim esnasında ve sonrasında ABD'nin Patriot hava savunma sistemi üzerinde durulan firma ve savunma sistemleri oldu. Ancak tecrübe ve bilgi paylaşımı konusunda en katı duruş sergilenen alternatif ABD'nin Patriot sistemi idi. Bu kapsamda artık değerlendirmeye alınabilecek tek sistem kalmıştı ki, o da Rusya'nın S-400 hava savunma sistemiydi. Elbette ki bu sisteme de ABD'nin itirazı Çin anlaşmasında da olduğu gibi NATO'ya entegre edilemeyecek bir sistem olmasıdır.

Tedarik süreci başladıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından 14 Temmuz 2019'da Türkiye Cumhuriyeti'nin amacının barış ve milli güvenliğini sağlamak olduğu ve Türkiye'nin savunma sanayisini geliştirmek zorunda olduğu, milli güvenliği ve egemenlik haklarını korumaya çalıştığı, Türkiye'nin bölgesini istikrar ve güvenliği kavuşturmaya çalıştığı, NATO üyesi ülkelerden birkaçının Türkiye'ye geçici olarak hava savunma sistemleri gönderdiği, bunun yetersiz olduğu, savunma sistemlerini satın almak için ABD'ye başvurduğu ancak ABD kongresinin izin vermediği, Irak'ın Kuzeyinde 1984 yılından beri Türkiye'nin saldırılara maruz kaldığı, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin Doğu Akdeniz'deki haklarını savunmak zorunda olduğu hususları vurgulanmıştır (Alyanak vd., 2019).

Menfaatleri kapsamında kararlı bir davranış sergileyen ABD'de dört senatör 28 Mart 2019'da Ankara'nın S-400 hava savunma sistemini teslim almayacağını onaylayana kadar F-35 savaş uçaklarının Türkiye'ye transferini yasaklayan bir yasa tasarısı sundu (Reuters 2019 Mart 28, U.S. senators introduce bill to stop transfer of F-35 fighters to Turkey). Temmuz ayına gelindiğinde ABD, Türkiye'yi F-35 ortak saldırı programından çıkardı ve Türkiye, 12 Temmuz 2019'da S-400 Rus yapımı hava savunma sisteminin alımına başladıktan sonra, Mart 2020'ye kadar F-35 üzerindeki üretim çalışmalarını da kaybedeceği beyan edildi. Ancak yine de S-400'ü satın alma kararını tersine çevirmesi halinde, Türkiye'nin programa bir şekilde yeniden katılmasının kapısı açık bırakıldı. 14 Temmuz 2019 tarihinde cumhurbaşkanının konuşması sonrası Beyaz Saray 17 Temmuz günü, Washington'un aylardır sürdürdüğü hareketi onaylayan bir bildiri yayınladı ve "F-35, gelişmiş yetenekleri hakkında bilgi edinmek için kullanılacak bir Rus istihbarat toplama platformuyla bir arada var olamaz, S-400'ü kabul etmek, tüm NATO Müttefiklerinin Rus sistemlerinden uzaklaşmak için birbirlerine verdikleri taahhütleri baltalamaktadır." denildi (Aron, 2019).

Her ne kadar NATO Genel Sekreteri Stoltenberg 2019 yılı Mart ayında S-400 alım kararının Türkiye'nin iç meselesi olduğunu, bu kararı bağımsız olarak alabileceğini ifade etmiş olsa da bu durum, ABD'nin güdümünde kurulmuş, maddi anlamda en çok katkıyı sağlayan ve ABD öncülüğünde karar alıp hareket eden askeri bir uluslararası örgüt olan NATO için ABD bakış açısıyla kabul edilebilir bir durum olmadı ve ABD tarafından zaman zaman Türkiye'nin S-400 hava savunma programından çıkması gerektiği vurgulanmaya devam etti (Lenoir, 2019).

Hatta bu konuda ABD'nin yaptırım yoluna da gittiği görülmektedir. Birçok devletin ortak üretimi olan F-35 projesinden uzaklaştırılması, üretilen uçaklardan Türkiye'ye verilmemesi ve ABD'ye düşman devletlere yönelik uygulanan CAATSA (Countering America's Adversaries Through Sanctions Act – Amerika'nın Hasımları ile Mücadele yasası) yaptırımlarının dahi NATO müttefiki Türkiye'ye uygulanması mümkün oldu. Bu kapsamda Türkiye Savunma Sanayi Başkanı başta olmak üzere bir kısım yetkililere yaptırım uygulanmaya başlandı. Ayrıca Savunma Sanayi Başkanlığı ABD ihracat lisansına sahip olamayacak ve ABD menşeli hiçbir finans kurumundan kredi alamayacaklardı (Yetkin, 2021:74).

Hegemon devlet olarak hem ABD'yi hem de Rusya'yı görmek mümkündür. Ancak bugüne kadar yayımlanmış konularında ABD daha başarılı olmuştur. Çünkü genişleyen rekabetçi ve belirsiz bir dünyada güvenliği

sağlamanın en iyi yolu agresif davranışlardır. Her iki ülke de zaman zaman bu yolu seçmiştir. Rusya'nın hava savunma sistemini Türkiye'ye satması ile ilgili yaptığı anlaşma ile genişlemenin dengesini kurma çabası içerisinde olduğu söylenebilir. ABD ise kendi sistemini kendi şartlarında verme ve statükonun değişmesini engelleme çabasında oldu.

SONUÇ

ABD öncülüğünde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü kurulurken üçüncü bir dünya savaşını ve Sovyet Rusya'nın yayılmacılığını engellemek amaç edinilmişti. Sovyet Rusya bir tehdit olarak görülmüş ve ağırlıklı olarak Sovyet Rusya'nın yayılmacılığının önüne caydırıcı niteliğe sahip askeri güç ile geçilebileceği düşünülüyordu. Ancak ABD bunu sağlarken elinde nükleer silah dahi olsa tek başına gerçekleştirmenin doğru olmadığını düşünmüş olmalı ki örgütlenmiş bir karşı duruş sergileme ve organize bir şekilde hareket etmenin caydırıcı ve dengeleyici olacağı kanaati ile hareket etmiştir. Gilpin'e göre yalnızca karşıt askeri güçlerin varlığının yetersizliği, aynı zamanda daha fazla genişleyerek imkân ve kabiliyetine katkıda bulunacak şekilde hareket etmiştir.

NATO'ya üye olan Türkiye, 1960'lı yılların ortalarına kadar tek yanlı ve müttefiklerinin yanında batı yanlı bir politika izlese de devamında Arap ülkeleri ile yaşadığı problemler ve Kıbrıs sorunu çerçevesinde bölgesel etkinliği zayıflamış, çok yönlü politika izlemesi gerektiği kanaatine varmıştır.

Türkiye hava savunma füze sistemi temininde de çok yönlü bir politika izlemiştir. Öncelikle müttefiklerini gücendirmemek gayretinde olurken Schweller'a göre aslan kategorisindeki müttefikini kendisi de güç peşinde olduğundan ve revizyonist bir yaklaşım izlediğinden karşı emperyalist devletle işbirliğine giderek dengeleme yoluna gitmiştir. Bu dengeleme çabası F-35 gibi yalnızca askeri güç değil ekonomik bir güç katkısı da olan bir projeden yoksun kalma pahasına gerçekleşmiştir. Türkiye kendisi için bu sistemin teminini şart olarak gördüğünden baskı altında olduğunu hissetmiş bile olsa sistemin temini yönünde karar vermiş, dengeyi kurarken de ona göre tepki verdiğini ve vereceğini göstermiş, revizyonist bir yaklaşım ile hareket etmiştir.

KAYNAKÇA

Alyanak, Ç.; Demir, A. & Kara, K. (2019 Temmuz 14). "Cumhurbaşkanı Erdoğan: S400'leri alarak barışı ve milli güvenliğimizi garantiye almaya çalışıyoruz". 12 Aralık 2020 tarihinde Anadolu Ajansı internet sayfası <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskanierdogan-s-400leri-alarak-barisi-ve-milli-guvenligimizi-garantiye-almaya-calisiyoruz/1531456> adresinden alındı.

Aron, M. (2019, Temmuz 17). "Turkey officially kicked out of F-35 program, costing US half a billion dollars". 11 Ocak 2021 tarihinde Defence World internet sayfası <https://www.defensenews.com/air/2019/07/17/turkey-officially-kicked-out-of-f-35-program> adresinden alınmıştır.

CSIS (Center of Strategic and International Studies) (2021 Haziran 6). "Missile Defense Project, "S300," Missile Threat". 2 Temmuz 2021 tarihinde CSIS internet sayfası <https://missilethreat.csis.org/defsys/s-300/> adresinden alındı.

Cumhuriyet Gazetesi (2009 Eylül 18). "TSK'den Tezkere Talebi". 09 Kasım 2020 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi internet sayfası <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tskden-tezkere-talebi-87528> adresinden alınmıştır.

Demirel, E. (2019). "Güç Dengesi Teorisi Perspektifinden Birleşmiş Milletler". Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:4, Sayı:2:575-601.

Ersöz S. (2 Şubat 2020). "Patriotlar Bir Kez Daha Ankara'nın Gündeminde". Kasım 9, 2020 tarihinde Milliyet Resmi Web Sitesi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/patriotlar-bir-kez-dahaankaranin-gundeminde-6150366> adresinden alındı.

Gilpin, R. (1999). "War and Change in World Politics". Cambridge University Press, Cambridge.

Gümrükcü T. & Toksabay E. (2017 Aralık 29). "Turkey, Russia sign deal on supply of S-400 missiles". 12 Aralık 2020 tarihinde Reuters internet sayfası <https://www.reuters.com/article/us-russia-turkey-missiles-idUSKBN1EN0T5> adresinden alındı.

Lenoir F. (2019 Mart 25). "Stoltenberg'den Türkiye'nin S-400 kararı ile ilgili açıklama: NATO üyeleri silah alımıyla ilgili kararlarını bağımsız alır". 3 Temmuz 2021 tarihinde Sputnik internet sayfası <https://tr.sputniknews.com/savunma/201903251038409175-stoltenberg-turkiye-s400-nato/> adresinden alındı.

- Levy, J.S. (2004). “What do Great Powers Balance Against and When?” (Ed. T.V. Paul, James J. Wirtz and Michel Fortmann), *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century*, ss. 29-51. CA: Stanford University Press, Stanford.
- Levy, J. S. &Thompson, W.R. (2010) “Causes of War”, Wiley-Blackwell Publish, West Sussex, UK.
- Lopez C.T. (2019 Haziran 7). “DOD Sets Date to Begin 'Unwinding' Turkey From F-35 Program”. 3 Haziran 2021 tarihinde Us Dept of Defence internet sayfası <https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/1870207/dod-sets-date-to-beginunwinding-turkey-from-f-35-program/> adresinden alındı.
- Morgenthau, H.J. (1993). “Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace”. (Revised by K. W. Thompson, W.D. Clinton), McGraw-Hill Inc, New York.
- NATO (2021 Haziran 7). “Ballistic Missile Defence (Balistik füze savunması)”. 5 Ocak 2021 tarihinde Nato Resmi Web Sitesi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49635.htm adresinden alındı.
- NATO (2013 Ocak 31). “Secretary General's Annual Report 2012 (Genel Sekreterin Faaliyet Raporu 2012)”. 5 Ocak 2021 tarihinde NATO resmi internet sayfası https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_94220.htm?selectedLocale=en adresinden alındı.
- NATO (2013 Şubat 13). “All NATO Patriot Batteries in Turkey Operational Türkiye'deki tüm NATO Patriot bataryaları faaliyete geçti”. 5 Ocak 2021 tarihinde NATO resmi inqwewrternet sayfası https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_98494.htm?selectedLocale=en adresinden alındı.
- Onuş, S. (2015 Kasım 16). “BBC Çin'den füze alımından vazgeçilmesi ne anlama geliyor?” 16 Aralık 2020 tarihinde BBC internet sayfası https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151116_cin_fuze_turkiye adresinden alındı.
- Reuters (2019 Mart 28). “U.S. senators introduce bill to stop transfer of F-35 fighters to Turkey”. 11 Ocak 2021 tarihinde Reuters internet sayfası <https://www.reuters.com/article/us-usa-turkeydefense-senators/u-s-senators-introduce-bill-to-stop-transfer-of-f-35-fighters-to-turkeyidUSKCN1R92GC> adresinden alındı.
- Rossi, C. (2020 Ocak 7). “Eurosam (Mbda e Thales), la Francia frena sul programma missilistico per la Turchia (che farà l'Italia?)”. 20 Aralık 2020 tarihinde Startmag internet sayfası <https://www.startmag.it/innovazione/eurosam-mbda-e-thales-la-francia-frena-sulprogramma-missilistico-per-la-turchia-che-fara-litalia/> adresinden alındı.
- Sabah Gazetesi (2013 Eylül 27). “Uzun Menzilli Füze İhalesini Çin Kazandı”. 20 Aralık 2020 tarihinde Sabah internet sayfası <https://www.sabah.com.tr/gundem/2013/09/27/uzun-menzilli-fuze-ihalesinicin-kazandi> adresinden alındı.
- Schweller, R.L. (1994). “Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In”. *International Security* Vol 19 No 1 Summer, The MIT Press, s.72-107.
- Walt, S.M. (1985). “Alliance Formation and the Balance of World Power”. *International Security*, 9(4), The MIT Press, s. 3-43.
- Waltz, K.N. (1979), “Theory of International Politics”. Addison-Wesley Publishing Company.
- Waltz, K.N. (2000). “Globalization and American Power”. *The National Interest*, 30 Kasım 2022 tarihinde *The National Interest* resmi internet sayfası <https://nationalinterest.org/article/globalization-and-american-power-1225> adresinden alınmıştır.
- Yeltin, H. (2021). “Türkiye ve S-400 Hava Savunma Sistemleri: Türkiye-ABD-Rusya İlişkilerindeki Yeri” . *Anadolu Strateji Dergisi* , 3 (1) , 65-78